

Изх № 4/ 08.07.2024 г.

**ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА
ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН СЪД
Г-ЖА ГАЛИНА ЗАХАРОВА
ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА
ВЪРХОВНИЯ
АДМИНИСТРАТИВЕН СЪД
Г-Н ГЕОРГИ ЧОЛАКОВ**

СТАНОВИЩЕ

относно

Тълкувателно дело № 1/23 г. на
ОСНГТК на ВКС и ВАС

Уважаеми Върховни касационни и Върховни административни съдии,

В съответствие с предоставената ми възможност, представям от името на [фондация „Програма достъп до информация“](#) (ФПДИ) становище по горното тълкувателно дело за приемане на съвместно тълкувателно постановление от Общото събрание на съдиите от Наказателната, Гражданската и Търговската колегии на Върховния касационен съд (ВКС) и Първа и Втора колегии на Върховния административен съд (ВАС) по следния процесуалноправен въпрос:

„Притежават ли юридическите лица материалноправна легитимация за присъждане на обезщетение за неимуществени вреди от деликт?“

Становището е подкрепено и от „Асоциацията на европейските журналисти-България“.

Моля да отчетете следните съображения:

I. Постановка на проблема

1.1. Класическото разбиране по въпроса

В продължение на десетилетия в правната доктрина и съдебната практика в България се приема, че юридическите лица не са легитимирани да претендират неимуществени вреди от непозволено увреждане. Основните мотиви за това са свързани с естеството на института на неимуществените вреди. Както показва и синонимното им определяне в правните системи като „морални“ вреди, те се отнасят до субекти, които имат психика, морал, тоест – до човешка личност. В този смисъл този вид вреди са ограничени до последната, тоест до физическите лица. Като неимуществени вреди се приемат претърпени болки, страдания (продължаваща болка), негативни преживявания, притеснения.

1.2. Противоречие в практиката на Върховния касационен съд

През последните години в практиката на Върховния касационен съд бяха постановени няколко решения, с които в отделни случаи бе признато правото на юридически лица да получат обезщетение за причинени неимуществени вреди. Основен предмет в тези производства са искания на юридически лица – както такива с нестопанска цел, така и търговски дружества, за присъждане на обезщетение за неимуществени вреди вследствие на непозволено увреждане. Предметът на търсената защита е свързан с доброто име на юридическото лице.

1.3. Доминиращото през годините разбиране в практиката

Класическото становище е застъпено в Решение № 47 от 10.09.2010 г. по т.д. № 625/2008 г. на ВКС, Второ търговско отделение. Изложени са следните съображения:

„В тази вр. следва да бъде споделено като основано на закона разбирането на Р., че увреждане доброто име на търговеца има всякога само конкретни имуществени измерения, поради което не подлежи на обезщетяване по правилото на чл. 52 ЗЗД...

Вярно е, че според действащото право с нормата на чл. 52 ЗЗД законодателят е създал правно задължение за обезвреда на неимуществените вреди при всички състави на непозволено увреждане, но, непосочвайки изрично конкретно правните субекти, имащи право на обезщетяване за същите, то явно възприето е правилото – да бъдат определяни според вида на вредата, т.е. от вида на засегнатото благо.

Следователно при съобразяване на така сочения критерий се налага правен извод, че неимуществени вреди са причинени, когато увреждането е засегнало психическата сфера на пострадалия, като трайно и продължително състояние, а това житейски и правно, според настоящия съдебен състав, е въобще неприложимо към ЮЛ, дори и да е търговец.“

В заключение, неимуществените (морални) вреди се свързват със засягането на психическата сфера, поради което са неотносими към юридическите лица, които не притежават душа, тоест – психика (старогръцки *psyche* – душа).“

1.4. Променено разбиране в по-нови решения на ВКС

В някои решения на ВКС от последните години се приема, че е налице основание за промяна в становището, че характерът на неимуществените вреди ги определя като изразяващи се в телесни и емоционални болки и страдания и предполагащи съществуваща сетивност за възприемането им –

сетивност, каквато юридическите лица не притежават. В тази посока са изложени няколко съображения:

а. В практиката на Европейския съд по правата на човека се признават вреди от неимуществен характер, настъпили за юридически лица, при нарушения на чл. 6 (право на справедлив процес), чл. 9 (право на свобода на изповядване на религията), чл. 13 (право на ефективна защита на основните права) и чл. 14 (защита от дискриминация при упражняване на основни права) от Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ)¹.

б. Наличието на отделни законови разпоредби след 2000 г., които предвиждат изрично право на юридическите лица да претендират обезщетение за причинени им неимуществени вреди.

в. Наличие на отделни решения на Съда на Европейския съюз, с които е признато право на юридически лица на обезщетение за неимуществени вреди.

Мотиви в тази посока са изложени в Решение № 274 от 18.03.2019 г. по гражданско дело 5120/2017 г. на ВКС, Четвърто гражданско отделение, Решение № 206 от 26.03.2019 г. по гражданско дело № 4762/2017 г. на ВКС, Трето гражданско отделение, Решение № 35 от 12.08.2022 г. по гражданско дело № 3901/2018 г. на ВКС, Четвърто гражданско отделение, и Решение № 29 от 10.03.2020 г. по гражданско дело № 1690/ 2019 г. на ВКС, Четвърто гражданско отделение.

1.5. Особено мнение в по-новата практика

Следва да се отбележи особеното мнение на съдия Геника Михайлова в едно от цитираните решения². В детайлно³ изложение тя посочва:

¹ Конвенция за защита правата на човека и основните свободи, подписана, ратифицирана, обнародвана и в сила за Република България, официално известна с по-краткото си название Европейска конвенция за правата на човека.

² Решение № 206 от 26.03.2019 г. по гр. д № 4762/2017 г. на ВКС, Трето гражданско отделение.

„Юридическите лица нямат физическо здраве и психика. Те не търпят болки и страдания и не изпитват чувства. За тях е неприсъщо и да са отмъстителни. Законът им признава самостоятелна правосубектност, преследвайки различни цели: да осъществяват, относително самостоятелно, държавната власт в съответната сфера на обществени отношения (държавните органи и държавните учреждения), да участват самостоятелно в гражданския оборот за постигане на икономическа цел (търговските дружества и кооперациите), да постигнат определена нестопанска цел в обществена или в частна полза (сдруженията и фондациите), да провеждат конкретно вероизповедание независимо от българската държава (Българската православна църква и другите религиозни институции), да сформират и изразяват политическата воля на българските граждани чрез избори или по други демократични начини (политическите партии и движения). Целите изясняват и самостоятелната правосубектност на юридическото лице...“

1.6. Формулиране на проблема

Според съставите на ВКС, постановили посочените решения, както и определения, застъпващи същата теза в периода 2019-2022 г., от приетите след 2000 г. разпоредби в няколко закона – Закон за отговорността на държавата и общините за вреди, Закон за съдебната власт, Търговски закон, Закон за марките и географските означения, Закон за авторското право и сродните му права, Закон за защита от дискриминация, очертаващи конкретни хипотези на допустими претенции за обезщетение за неимуществени вреди в полза на юридически лица, следва извод за общо разрешение за възможността юридическите лица да претендират неимуществени вреди. Така например в две от цитираните решения се приема, че:

„Принципното разрешение за възможността неимуществени вреди да бъдат търпени от юридически лица е намерило отражение и в българското законодателство след 2000-та година“.⁴

Интересно е, че от констатациите за конкретни разпоредби, въвеждащи право на претендиране на неимуществени вреди от юридически лица, е изведен извод за общ принцип, според който тези вреди могат да се претендират във всеки един случай. Не е разгледана обратната възможност – че конкретната уредба от законодателя на конкретни хипотези свидетелства, че юридическите лица са легитимирани да претендират обезщетение за неимуществени вреди само по изключение, прецизно формулирано от законодателя.

1.7. Твърде широк обхват на въпроса за тълкуване

Следва да се отбележи, че поставеният за тълкуване въпрос е твърде общо формулиран. Юридическите лица са различни категории – юридически лица с нестопанска цел, част от които са например регистрираните по Закона за изповеданията търговци, държавни институции. Признаването на право на обезщетяване за неимуществени вреди на всяка една от тях, без очертаване на хипотези, на едро, съдържа рискове, опасност от неясноти, противоречия и дисбаланс на права. Така например признаването на право на търговски дружества – собственост на държавата или с капитал, изцяло собственост на частноправни субекти, да претендират обезщетение за неимуществени вреди от други частни лица, не е същото като признаване на правото на изповедания или правото, насочено срещу държавата.

⁴ Вж. Решение № 29 от 10.03.2020 г. по гражданско дело № 1690/ 2019 г. на ВКС, Четвърто гражданско отделение и Решение № 206 от 26.03.2019 г. по гражданско дело № 4762/2017 г. на ВКС, Трето гражданско отделение.

II. Дискусия във Висшия адвокатски съвет

Бе отправена покана от ВКС и ВАС към Висшия адвокатски съвет да представи становище по тълкувателното дело. Проект на такова бе представен и обсъден в заседание на Висшия адвокатски съвет на 20-ти юни 2024 г. На обсъждането бяха застъпени две противоположни становища.

2.1. Становище, според което юридическите лица не са легитимирани за присъждане на обезщетение за неимуществени вреди

Според едното становище самата формулировка на въпроса е твърде обща и води до опасност от неяснота. Подчертано е, че „изначално юридическото лице е продукт на мисловна дейност, то е продукт на човека. То е нещо различно от човека и като това е така, някак е много повърхностно да приемем, че то, сравнено с физическото лице, също така може да търпи неимуществени вреди. Неимуществената вреда е нещо, свързано с морал, с психика, със субективно отношение, с претърпяване на някакви неудобства, емоции, преценка и т. н.“

Допълнено е още, че „българската практика по присъждане на неимуществените вреди е коренно различна от всичко това, което се случва в другите държави, където има и една нормална предвидимост и присъждане на неимуществени вреди не може да стане причина затова ти да фалираш или примерно юридическо лице да фалира“.

Също така е подчертано, че въпросът е прекалено генерален, за да може изобщо да бъде предмет на тълкувателно дело, защото е фундаментален, това засяга основни положения на правото. Юридическите лица са „фикция, създадена през 19 век. Това, което също знаем и е абсолютно споделено във всички правни системи, независимо дали допускат или не допускат неимуществени вреди за юридическите лица, е, че юридическо лице не може да страда, то няма психика, не може да има негативни чувства и отразяване“. Оттук следва, че „неимуществени вреди за юридическо лице могат да се допуснат само чрез нова фикция“. Фикции могат да се създават само със закон. „Фикция да се създаде от съд е някакъв абсурд и е в разрез със самото понятие за върховенство на закона и правораздаването... Ще отворим ли вратата юридическите лица да съдят медиите и журналистите в годината, в която се прие Актът за свободата на медиите на ниво Европейски съюз и Директивата против злоупотребата с

делата-шамари ..., която ние ще трябва ... да въведем? Това би било абсурдно...“⁵.

2.2. Становище, според което юридическите лица са легитимирани за присъждане на обезщетение за неимуществени вреди

Други изказвания подкрепиха проекта на становище: „...След като ние фингираме волята на физическото лице, защо да не фингираме и обратното? Това е, че т. нар. персонален субстрат във физическото лице може да претърпява болки и страдания. Защото в България като кажеш за имуществени вреди нещо – да, това са претърпените болки и страдания, което е твърде-твърде ограничително. И в този случай би следвало да може този персонален субстрат, членовете, управителните органи на юридическо лице – и това колегата го е казал тук, също чрез тях всъщност да фингираме и, как да кажа, и увреждането и неимуществените вреди за юридическо лице“.⁶

Предложеното становище, чийто автор не бе поканен или не се яви да бъде изслушан в посоченото заседание, бе прието от Висшия адвокатски съвет с 8 на 6 гласа. Според това становище юридическите лица имат материалноправна легитимация да претендират неимуществени вреди.

III. Юридическите лица са фикция

Юридическите лица представляват *фикция*, създадена в правните системи пред XIX век. Необходимостта сдружения, дружества, предприятия да бъдат признати за субекти на правото е налице от столетия, а някои я виждат още в Древния Рим. При фикцията несъществуващ факт се приема за съществуващ.

⁵ Вж. Приложение 1 – протокол-извлечение от заседание на Висшия адвокатски съвет от 20.06.2024 г.

⁶ Вж. Приложение 1 – протокол-извлечение от заседание на Висшия адвокатски съвет от 20.06.2024 г.

Наличието на правната фигура *фикция* в случая означава, че една въображаема, виртуална реалност като юридическото лице придобива правосубектност.

След като чрез обезщетението за претърпени неимуществените вреди се обезщетяват болки, страдания, негативни психически преживявания, то признаването на легитимация за юридическите лица да претендират такова също е фикция. Юридическите лица нямат психика, за да почувстват тези психически преживявания и моралната съдба на унижението, следователно претърпяването на такива вреди от тях е отново фикция.

IV. Може ли фикция да се създаде от правораздавателен орган?

След като признаването на легитимация за юридическите лица да претендират неимуществени вреди може да стане само чрез въвеждането на фикция. След като предмет на настоящото тълкувателно дело е отговорът на този въпрос, то даването на положителен отговор би означавало да бъде въведена фикция с решение на орган на съдебната власт – Общото събрание на съдиите от Наказателната, Гражданската и Търговската колегии на Върховния касационен съд и Първа и Втора колегии на Върховния административен съд.

Правораздавателните органи са обвързани в дейността си от принципите на правото на справедлив процес – чл. 6 от ЕКПЧ. Те трябва да са независими и безпристрастни. Създаването на фикции не представлява част от правораздавателната дейност. Фикции и презумпции могат да се въвеждат само по законодателен път. Това е така, тъй като те водят до разместване на доказателствената тежест, а правото на справедлив процес се основава на равенство на средствата (*equality of arms*).

Въвеждането на фикции в правото става по законодателен път. Така например древната фикция – правото на заченатия на наследяване е уредено в чл. 2, ал. 1, буква „а“ от Закона за наследството.

След като на органите на правораздаването не е предоставено правомощието да създават нормативна уредба, а само да я тълкуват, то още по-малко те имат правомощието да създават правна реалност от нищото. Защото създаването на фикции е една дейност не просто по регулиране на съществуващи обществени отношения, но въвеждането в правната действителност на субстанции, които не съществуват във физическия свят.

V. Неимуществените вреди за юридически лица в практиката на Европейския съд по правата на човека

В практиката на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) се признават вреди от неимуществен характер, настъпили за юридически лица при нарушения на чл. 6 (право на справедлив процес), чл. 9 (право на свобода на изповядване на религията), чл. 13 (право на ефективна защита на основните права) и чл. 14 (защита от дискриминация при упражняване на основни права) от Европейската конвенция за правата на човека.

Всъщност тази практика е доста ограничена, очертана в конкретни хипотези, и категорично не може да доведе до извод за генерално право на юридическите лица да претендират обезщетение за неимуществени вреди за всякакво накърняване на права и законни интереси. Така например липсва каквато и да е практика юридическите лица да са легитимирани да претендират обезщетение за неимуществени вреди за нарушения на чл. 2 (право на живот), чл. 3 (право на неподлагане на нечовешко, жестоко и унижително отношение), чл. 4 (право на неизвършване на принудителен труд), чл. 5 (право на свобода и сигурност, законност при задържането – *habeas corpus*), чл. 10 (свобода на изразяване), чл. 12 (право на сключване

на брак). Те не са легитимирани и за голяма част от хипотезите по чл. 8 (право на зачитане на личен и семеен живот, неприкосновеност на кореспонденцията).

От изложеното се налага изводът, че са изключение и тясно определени случаите, в които в практиката на ЕСПЧ са присъждани обезщетения за неимуществени вреди от нарушаване на основни права. Действително сред тях са случаите на забавено правосъдие, накърняване на правото на свобода на вероизповеданието. Но това не променя положението, че не е извеждан общ принцип, че юридическите лица са напълно приравнени на физически лица в легитимацията си да претендират неимуществени вреди за увреждане.

VI. Неимуществените вреди за юридически лица и свободата на словото⁷

Една от често срещаните хипотези за претендиране на обезщетение за неимуществени вреди е в случаите на оплакване от критични публикации. И в новата практика на ВКС, с която се признава легитимация на юридически лица за претенции за неимуществени вреди, те са свързани с оплаквания от накърняване на доброто име на юридическото лице.

Наличието на подобни искиове и опасността, която може да възникне за свободата на словото, е важно обстоятелство, което следва да бъде отчитано, когато се дава отговор на поставения по тълкувателното дело въпрос.

6.1. Защита от явно неоснователни искиове срещу журналисти, медии, граждански организации и активисти (SLAPP дела, дела-шамари)

Правото на Европейския съюз (ЕС) предвиди специална защита на лицата, ангажирани в публично участие, срещу явно неоснователни искиове

⁷ Служим си с терминологията, обозначаваща защитеното благо като „свобода на словото“, употребявана в нашето право поне от 1996 г. насам, за да обозначи правата по чл. 39-41 от Конституцията.

ПРОГРАМА ДОСТЪП ДО ИНФОРМАЦИЯ

или съдебни производства, с които се злоупотребява. Събитията в различни държави-членки на ЕС, свързани с искове на корпорации, държавни институции и други, обосноваха необходимостта от законодателно решение на нивото на правото на ЕС.

През април 2024 г. бе обнародвана в Официалния вестник на Европейския съюз Директива (ЕС) 2024/1069 на Европейския парламент и на Съвета от 11 април 2024 година относно защитата на лицата, ангажирани в публично участие, срещу явно неоснователни искове или съдебни производства, с които се злоупотребява („стратегически съдебни производства, насочени срещу публично участие“). Тази директива е приета с цел да се осигури механизъм за защита срещу нарастващите заплахи за свободата на словото, осъществени чрез такива искове.

Директивата следва да бъде въведена в националното законодателство в двугодишен срок. В Министерството на правосъдието е създадена работна група за изготвянето на изменения и допълнения в Гражданскопроцесуалния кодекс с цел въвеждането ѝ.

6.2. Искове при злоупотреба с право на юридически лица в България (SLAPP дела, дела-шамари)

През последните години в България се появи тенденция търговски дружества да завеждат дела срещу разследващи журналисти и медии за критични публикации. Такива са исковете на „Лев инс“ АД срещу „Медияпул“ ООД за 1 000 000 лв.⁸, на АЕЦ „Козлодуй“ ЕАД срещу Наталия Станчева за 500 000 лв.⁹, на „Еврохолд“ ЕООД срещу „Бивол“ ООД за 50 000 лв. като частичен иск от 1 000 000 лв.¹⁰, на „Евролаб 2011“ ООД

⁸ Вж. гражданско дело № 20231100100454/2023 г. на Софийски градски съд, I-17 състав. Производството е висящо по въззивна жалба пред Софийския апелативен съд.

⁹ Вж. гражданско дело № 20231400100348/2023 г. на Окръжен съд - Враца. Производството е прекратено след оттегляне на иска през 2024 г.

¹⁰ Вж. гражданско дело № 20211100111719/2021 г. на Софийски градски съд, I-27 състав. Производството е прекратено след споразумяване на страните.

срещу Николай Марченко (журналист от „Бивол“) ¹¹, на „Варнфарма М“ ООД и „Фармнет“ ЕАД, заедно с други двама ищци – Веселин Марешки и Веска Марешка, срещу Валя Ахчиева ¹², на „Български индустриален инженеринг и мениджмънт“ АД и П. Манджуков срещу Мария Черешева за по 25 001 лв. за всеки ищец ¹³, и още други.

Следва да се отбележи, че посочените искове са заведени при налацието на категорична доскоро практика, че юридическите лица не са легитимирани да предявяват искове за неимуществени вреди от увреждане на доброто си име. Опити за пробив в тази практика се констатира и при юридически лица, свързани със структури на изпълнителната власт и местното самоуправление, например общини, търговски дружества с капитал, собственост на държавата.

Може само да предположим каква вълна от искове за обезщетение за неимуществени вреди от публикации биха били предявени от големи фирми спрямо критични медии и журналисти, ако бъде даден положителен отговор на въпроса по тълкувателното дело.

6.3. Възможен обхват на опасността от искове за неимуществени вреди от юридически лица при злоупотреба с право (SLAPP искове)

Според информация от Националния статистически институт общият брой на нефинансовите предприятия в страната през 2023 г. е 448 481 ¹⁴. Индикация за броя на регистрираните юридически лица се съдържа и в данните за обработени от Агенцията по вписванията 408 611 подадени през 2023 г. заявления за обявяване на годишни финансови отчети и декларации

¹¹ Вж. гражданско дело № 20231110111091/2023 г. на Софийски районен съд, 33 състав. Делото е висящо.

¹² Вж. гражданско дело № 33112/2018 г. на Софийски районен съд, 90-ти състав. Делото е приключило след Определение № 60579 от 06.07.2021 г. по гражданско дело № 383/2021 г. на ВКС, Трето гражданско отделение, с което не е допуснато касационно обжалване по касационната жалба на двете фирми.

¹³ Вж. гражданско дело № 8743/2018 г. на Софийски градски съд, ГО I-21. Производството е прекратено след споразумяване на страните.

¹⁴ Данните са към 30.11.2023 г. Публично достъпни са на интернет адрес: <https://www.nsi.bg/bg/content/8212/брой-на-предприятията>.

за липса на дейност¹⁵. Към тях следва да се добавят близо 600 юридически лица – публични институции, каквито представляват министерствата, общините и поредица други административни структури. Тоест броят на евентуални желаещи да предявят искове за обезщетение за неимуществени вреди от публикации би се увеличил съществено, още повече, че част от търговските дружества са икономически по-стабилни от редица други правни субекти, а юридически лица като Министерския съвет, министерства, изпълнителни агенции, общини работят със средства на гражданите-данъкоплатци.

6.4. Приложими принципи относно защитата на свободата на словото, заложен в Конституцията

Принципите за гарантиране на свободата на словото са изведени още през 1996 г. от Конституционния съд¹⁶. Според диспозитива на това решение:

“I. Разпоредбите на чл. 39, 40 и 41 от Конституцията на Република България утвърждават като основни права на личността правото свободно да се изразява и разпространява мнение и правото да се търси, получава и разпространява информация...”

II. В своята съвкупност посочените три разпоредби защитават различни аспекти на правото свободно да се изразява и разпространява мнение и на правото да се търси, получава и разпространява информация. Трите разпоредби се намират в систематична и функционална връзка...

III. Отделните права, предоставени от разпоредбите на чл. 39-41 от Конституцията, задължават държавата да се въздържа от намеса при тяхното упражняване.

¹⁵ Доклад за дейността на Агенцията по вписванията за 2023 г., стр. 31, публикуван на интернет адрес: <https://www.registryagency.bg/bg/za-agencyata/godishni-dokladi/>

¹⁶ Решение № 7 от 4 юни 1996 г. по к.д. № 1/1996 г. на Конституционния съд.

Ограничаването на тези права е допустимо с цел охраната на други, също конституционно защитими права и интереси, и може да става единствено на основанията, предвидени в Конституцията. Не се допуска ограничаването им със закон на други, извън посочените в Конституцията основания.

При налагането на тези ограничения органите на законодателната, изпълнителната и съдебната власт са длъжни да държат сметка за високата обществена значимост на правото да се изразява мнение, на свободата на средствата за масова информация и на правото на информация, поради което ограниченията (изключенията), на които тези права могат да бъдат подлагани, се прилагат ограничително и само за да осигурят защита на конкуриращ интерес.“

Освен това Конституционният съд припомня положението, изведено в практиката на Европейския съд по правата на човека, съгласно което:

„Свободата на словото представлява един от фундаменталните принципи, върху които се гради всяко демократично общество, и е едно от основните условия за неговия напредък и за развитието на всеки човек. Тя важи не само за "информация" или "идеи", които намират благоприятен прием или не се считат за обидни, или са приемани с безразличие, но също така и за тези, които обиждат, шокират или смущават държавата или която и да е друга част от населението. Такива са изискванията на плурализма, толерантността и търпимостта, без които едно "демократично общество" не би могло да се нарече такова“¹⁷.

6.5. Приложими принципи относно защитата на свободата на словото, изведени в практиката на ЕСПЧ

Според практиката на ЕСПЧ ограничение на свободата на словото може да бъде наложено, включително чрез присъждане на обезщетение за

¹⁷ Пак там. Практиката на ЕСПЧ може да се проследи от решението по делото Хендисайд срещу Обединено кралство през множество други решения.

причинени вреди от публикации, само при спазване на тройния тест по чл. 10, пар. 2 от ЕКПЧ, а именно, когато това е:

- а. Предвидено в закон;
- б. С цел защитата на предвидените и изброени изчерпателно в тази разпоредба легитимни интереси;
- в. При спазването на изискването за „необходимост в демократичното общество“.

Трите елемента следва да бъдат налични кумулативно.

В практиката на институциите от Страсбург по отношение на първия от посочените критерии се приема, че това ограничението да е „предвидено в закон“ означава съответната правна норма да бъде прецизно формулирана по начин, по който да е достъпна, качествено да е изразен смисълът ѝ и да е предвидима за лицата, които се очаква да се съобразяват с нея.

По отношение на втория критерий се приема, че изброяването в Конвенцията е изчерпателно и ограниченията следва да се прилагат стеснително, единствено за целта на защитата на съответния легитимен интерес, и при спазване на изискването за пропорционалност на намесата спрямо целта.

Критерият за „необходимост в демократичното общество“ се разбира в практиката на ЕСПЧ като изискващ „относимост и достатъчност“ на намесата и „належаща обществена необходимост“ от намесата, което предполага задължителна преценка за наличието на „надделяващ обществен интерес“¹⁸ от ограничението, съпоставено с ценността на свободата на словото в дадения случай.

¹⁸ В националното право понятието се употребява например в Закона за достъп до обществена информация, срв. чл. 13, чл. 17, чл. 31, ал. 5, чл. 37, ал. 2, § 1 ДР, т. 5 и 6.

6.6. Приложение на посочените принципи в случай на признаване легитимацията на юридически лица да бъдат обезщетявани за причинени неимуществени вреди от публикации

В случай на признаване на общо основание на легитимация на юридическите лица да бъдат обезщетявани за причинени им неимуществени вреди от публикации, следва да бъдат отчетени няколко очаквани последици. От една страна, това означава изключително голям брой правни субекти, много от които разполагат със значителни средства, а някои – със средства с източник публичните бюджети, да могат да завеждат и водят искове срещу участници в обществения дебат, чиито публични позиции те не харесват или пък не желаят да бъдат коментирани техните действия, бездействия и обществени отговорности.

Положителен отговор на въпроса относно легитимацията за предявяване на искове за неимуществени вреди от юридически лица, без предварително очертаване на хипотези за тяхната допустимост, прецизно формулиране на аспекти на фикцията за увреждане на доброто име на правната конструкция „юридическо лице“ би довела до неясен и непредвидим закон, който винаги би бил в нарушение на изискванията на чл. 10 от Европейската конвенция за правата на човека.

С оглед предстоящото въвеждане на посочената директива на ЕС срещу SLAPP делата подобен непредвидим национален закон, формулиран в рамките на тълкувателна дейност на върховните съдилища, а не от законодателя, би бил и в пряко противоречие с правото на Европейския съюз.

Остава неясно как ще бъдат разграничавани исковете за имуществени вреди от увредено добро име на юридическо лице, каквито до момента се приема, че са относимото средство за защита, и исковете за неимуществени вреди от същото действие чрез същото средство от същия правен субект спрямо същото юридическо лице. В съдебната практика липсва такава

разграничение и формулирани критерии, по които да се прокарва. Общият положителен отговор на поставения въпрос в тази ситуация би означавал да се застопори по определен начин кормилото и да се скочи от колата, която се движи в посока пропастта, с очакването, че някой следващ ще го насочи подходящо и навреме, за да избегне опасността.

Що се отнася до целта на защитата, следва да бъде отбелязано, че защитата на „правата на другите“ е действително признат легитимен интерес измежду изброените в чл. 10, пар. 2 от ЕКПЧ. В практиката на ЕСПЧ обаче фокусът е върху баланса между свободата на словото и защитата на „личния живот“ (*private life*). В тази насока е налице детайлно очертаване на дължимия подход при засягане на личната сфера на хората, тоест на физическите лица¹⁹. Тези стъпки за извършване на баланс между конкуриращите се права обаче не се разпростира до юридическите лица и техните права и интереси.

Нещо повече, ако направим съпоставка с правото на ЕС ще установим, че в последното понятие „личен живот“ и защита на „личните данни“ е стриктно сведено само до физическите, но не и до юридическите лица. В това отношение приетият Общ регламент за защита на данните постигна по-голяма яснота от отменената Директива 95/46/ЕО, като изрично защитата на личните данни е сведена само до физическите лица, като съображение за по-голямата точност бе и свързаното със защитата на свободата на словото.

6.7. Заключение относно приложимостта на принципите относно защитата на свободата на словото и поставения за тълкуване въпрос

От изложеното следва изводът, че едно генерално признаване на легитимацията на юридическите лица да получават обезщетение за причинени им с публикации неимуществени вреди, е най-малкото изключително проблематично. То би довело до опасност от дисбаланс,

¹⁹ Вж. делото Фон Хановер срещу Германия.

противоречива практика, силен превес към икономически по-силните субекти спрямо по-слабите, но критични и информиращи гражданите и обществото като цяло.

Следва да се отбележи и че не е ясно какъв би бил стандартът на доказване, доколкото в случаите на неимуществени вреди на физически лица се доказват техните преживявания. В случаите на юридически лица възниква сериозен риск, че би се въвела не просто фикция, че те могат да търпят морални вреди, но и че такива са доказани, без да са представени съществени или почти никакви доказателства. Това е така, тъй като неяснотата относно естеството на тези вреди би се отразила и в неяснота спрямо предмета на доказване.

На последно, но не и по значение, място, следва да се отбележи, че горните доводи са относими само към проблемите, които възникват за свободата на словото от даване на положителен отговор на поставения за тълкуване въпрос. За всяка една от множеството други хипотези на засягане на други основни права вероятно биха възникнали подобни съображения, които не са в обхвата на настоящото становище, но следва да бъдат отчетени при постановяването на тълкувателно решение.

VII. Заключение

Предвид изложеното, моля Общото събрание на съдиите от Наказателната, Гражданската и Търговската колегии на Върховния касационен съд и Първа и Втора колегии на Върховния административен съд да приеме, че:

„По пътя на тълкуването не може да бъде даден положителен отговор на въпроса, притежават ли юридическите лица материалноправна легитимация за присъждане на обезщетение за неимуществени вреди от деликт? Конкретните хипотези на евентуално присъждане на обезщетение за юридически лица за претърпени неимуществени вреди следва да бъдат идентифицирани и уредени по

законодателен път, след изпълнение на задълженията за извършване на анализ на въздействието, предварително публикуване на формулирани текстове от проект за нормативен акт и провеждане на дължимото обществено обсъждане "

Алтернативно, ако Общото събрание на съдиите от Наказателната, Гражданската и Търговската колегии на Върховния касационен съд и Първа и Втора колегии на Върховния административен съд е склонно да даде положителен отговор на поставения за тълкуване въпрос, моля да бъдат прецизно идентифицирани и формулирани срещани в практиката хипотези, до които да се ограничава този положителен отговор, като:

„Не се допуска в никакъв случай обща материалноправна легитимация за търговски дружества и юридически лица – органи на публичната власт, да получават присъдено обезщетение за неимуществени вреди от публикации“.

Приложения: 1. Протокол – извлечение от заседание на ВАДС

2. Официална информация от НСИ

С уважение:

адв. Александър Кашъмов, изпълнителен директор
на ПДИ

подкрепил становището: Ирина Недева,
председател на УС на „Асоциация на европейските
журналисти – България“